COMPARATIO

Inter

CLAVDIVM TIBERIVM

PRINCIPEM,

ET

OLIVARIVM CROMWELLIVM

PROTECTOREM.

Inſtituta

à

PETRO NEGESCHIO.

Excuſa Typis

ANNO M. DC. LVII.

Digitized by Google

D[illegible] Go[illegible]

QUotieſcunque miſeram & horrendam temporis noſtri conditionem & in illa Angliæ ſtatum conſidero, cum Heraclito conclamatam noſtram deploro fortunam; & exclamo cum Seneca, tùm demum conſummatam eſſe omnium rerum infelicitatem, cum peccata mores fiunt, & vitia pro virtutibus habentur. Obſtupeſcet poſteritas, cum leget annales, ſed horum Conditores aggredientur opus variis obnoxium caſibus, cruentum prælhis, horrendum ſeditionibus, ipſa pace ſævum. Rex Optimus, potentiſſimusque inaudito & ſtupendo exemplo à Sceptro ad Carnificis ſecurim dejectus; Principes decollati, aut in quatuor partes diſſecti, Equites ad crucem acti, plena exiliis maria, littora cædibus infecta. Bella civilia, Patrium ſolum civium ſanguine madidum, coloratus eodem Oceanus ad Occidentem & Orientem alteriusque ſolis domum per bella externa, ſed exitu infauſta. Religio oſtentui ſumpta, ſed in varias opiniones ſæpeque ridiculas ſecta, in ſuperſtitione imaginariá ſuperſtitio fœda, leges in ore circumlatæ, ſed pedibus tritæ; diruta templa, pollutæ ceremoniæ, Nobilitas, opes, omisſi geſtique honores pro crimine, & ob virtutem certiſſimum exitium. Nec minus præmia illorum, qui hæc facinora patrarunt, inviſa, quàm ſcelera, cum alii Regna & Regum reditus atque palatia, alii Nobilium & Patriciorum villas & opes variaque munera ut ſpolia adepti, agunt vertuntque cuncta odio & terrore. Corrupti in Principem ſubditi, in Dominos ſervi, in Patronos clientes, in Parentes Filii, & quibus deerat inimicus, per amicos oppreſſi, ingenui homines, ſpreta Chriſtianorum conſuetudine, venditi, tota Regna ad ſervitutem delapſa. Non tamen adeo virtutum ſterilis Anglia, ut non & bona exempla prodiderit. Ubi vel fortuna vel virtus viros defecit., inter virgines fuit Andromache, quæ ſuum caput in diſcrimen exponendo Unctum Domini ſervavit, illumque Parricidarum furijs atque inſidijs ſubtraxit. Comitatæ ſunt profugos liberos matres, ſecutæ in exilium maritos, aut illos morituros conſolatæ uxores, propinqui animoſi, contumax etiam adverſus tormenta ſervorum fides. Conſtans adverſus mortem Principum Virorum vultus & animus, mors ipſa fortiter tolerata, & laudatis antiquorum moribus, imo ſuperatis, pares exitus.

Præter multiplices rerum humanarum afflictiones, cœlo terraque prodigia: viſus Cometes, cœlum pluit ſangvinem, aër claſſium pugnantium formavit viſiones, viſi abortus, futurorum Præſagia ambigua, triſtia, manifeſta. Neque unquam memorabilioribus Populi Anglicani ſanguine, cædibus atque ſeditionibus magis approbatum eſt, non eſſe curæ Deo ſecuritatem illius, eſſe ultionem. Abominabilia hæc mala & juſtam Dei iram provocavit perturbatrix omnium rerum humanarum ambitio, quam Marcus Antonius Cataldi venuſtiſsimâ venere depinxit, cum in hos verſus in ſua vernacula laxaretur:

O di diſcordie criſſe altrice vera:
Rapine di virtu, ladra d' honori.
Che di faſti, di pompe, e di ſplendori:
Sovra' l corſo mortal ti pregi altera.
Tu ſei di glorie altrui nemica fiera:
Madre d' Hipproſia, fonte d' errori.
Tugl' animi auvelani, è infetti i cuori:
Via piu di Tiſifon, piu di Megera.
Tu feſti un nuovo Dio ſtimarſi annone:
D' Etna Empedocle eſporſi al focò eterno.
O di morte miniſtre ambitione:
Tu dunque à l' onde ſtigie, al lago Averno,
Torna, che ſenza te langue Plutone:
L' al me non ſenton duol nulla è l' inferno.

Furioſa hæc dominandi cupiditas nullis circumſcribitur metis, tendit plus ultra ab orbe, non capitur univerſo, altera manu complectitur Orientem, altera Occidentem nunquam ſe ſatiatura. Armat parricidiali ferro Parentes adverſus filios, hos adverſus illos; ſubminiſtrat uxoribus inſidias atque venenum in maritos, facit fratrum ſacramenta diverſa, conſumit plus hominum ſcelere & armis, quam naturali fatorum conditione. Hæc contagioſa lues Angliam graviſsimis excarnificavit doloribus, quos qui referre vellet, vaſta poſſet ſcribere annalium monumenta. Ego ſub mitioris fortunæ, quàm à Numine ſpero, ſtatu uberius in ſcripto, quod edam, hæc tractabo: nunc breviter Principem *Tiberium* & *Cromwellium* Protectorem comparo; imitaturus Pictorem, qui cum Cyclopis formam in unicam non poſſet transferre tabellam, pollicem artificioſa expreſsit manu, ut ita de reliqua corporis poſſet judicari ſtatura. Scio *raram eſſe temporum felicitatem*, ut Tacitus ait, *ubi ea quæ velis, ſentire, & quæ ſentis, liberè dicere liceat:* Sed Tiberius ipſe, ut interdum cupiebat præ pudore ſcripta

Digitized by Google

ſcripta ignota & celata cuncta, ita ea nonnunquam ipſe protulit ultro atque vulgavit, addiditque in libera civitate, liberas linguas, liberas mentes eſſe oportere. Et quamvis deinde implacabilius in illos, qui veritatem ſcribebant, exardeſceret: nihilominus Cremutius Cordus, cum poſtularetur futili crimine, quia Caſſium laudaverat, Tiberium rectè perſtringit, cum ad Patres converſus, *Suum cuique*, inquit, *poſteritas rependit: nec deerunt ſi damnatio ingruit, qui non modo Caſſii & Bruti, ſed etiam mei meminerint*. Et quanquam Patres libros per Ædiles cremandos eſſe cenſuerunt, manſerunt occultati & editi: quo magis ſocordiam eorum irridet Tacitus, *qui præſenti potentia credunt exſtingui poſſe etiam ſequentis ævi memoriam*: *nam contra*, ſubjicit ille, *punitis ingeniis gliſcit autoritas, neque aliud externi Reges, aut qui eadem ſævitia uſi ſunt, niſi dedecus ſibi illis gloriam peperêre*. Si poſſent decora ingenia cogere Tyranni, ne ſcriberent veritatem, omnia ſupprimerent opera: & ſi Tacitus edidiſſet hiſtoriam ſcelerum indagatricem, Principe vivente, & ipſe, & liber damnati eſſent: & pulcherrimus Plinii panegyricus, ſi Domitianus fuiſſet ſuperſtes, judicatus fuiſſet famoſus libellus, & autor capitalis ſupplicii reus. Ego ſum exterus, neque Tiberium, neque Cromvvellium aut odio aut beneficio cognitos habeo; ſed ex amore veritatis hunc illi eſſe ſimilem oſtendo, utpote callidiſſimo ſeni & ſimulandi ac diſſimulandi Artifici, qui abſtruſa ſua mente intectus Caligulam, Claudium, Neronem, & Domitianum cruentos quidem, ſed emotæ plane mentis Tyrannos ſuperavit. Et quidem, quod Tiberius, forte orto ſermone, Caligulæ Sullam irridenti prædixit, omnia Sullæ vitia & nullas ejuſdem habiturum Virtutes, hoc de Protectore adſeveraverim, qui cædibus & vitiis illi, cum quo confertur, non cedit, ſed ſæpè virtute. Genere, pueritia, rebus geſtis in juventute & ubique ipſi eſt impar. Patricia gens Claudia, ex qua Tiberius ortus eſt, duodetriginta Conſulatibus, Dictaturis quinque, Cenſuris ſeptem, Triumphis ſeptem, duabusque Ovationibus inclaruerat. Cromvvellii proſapiam modicæ originis pauci in Anglia, nemo apud exteros hactenus novit, niſi jam conſtaret *VVillemſoonium* illum vocari. *Cromvvelli* nomen per caſum in illum transmigravit: quippe Cromvvellius Cancellarius reus factus læſæ Majeſtatis, jubente Henrico Octavo, ſecuri percuſſus fuit, & forte poſtea Willemſonius quidam, qui illi non cognatione, ſed multa familiaritate conjunctus fuerat, cum lugubri & ad pedes luxuriante pallio in Area Arcis ſpatiaretur, Rex, quis nam ille eſſet, interrogavit. Cumque audiret illum in Cromvellii honorem atrum aſſumpſiſſe habitum, per ludibrium hominem, quotieſcunque occurreret, eo nomine appellavit, & hic jocus ab Aulicis exceptus

&conti-

Digitized by Google

& continuatus Willemſoniis illud nomen proprium fecit. *Tiberii* educatio fuit magnifica in Regnatrice domo: *Cromvellii* abjecta inter privatos lares. Ille puer novem annorum publice ingenii & eloquentiæ ſpecimina dedit, cum defunctum Patrem laudaret pro Roſtris: pubeſcens Auguſti triumphantis ſunali equo comitatus eſt currum, & civilium officiorum rudimentis in terrarum Domina urbe Reges & populos, cognoſcente Auguſto, defendit. Hic ut terræ filius latuit, in popinis & luxuria ſepultus, & inter aleæ convivandique exercitia eloquentiam & mores acquiſivit, judicii ad prava ſolertiſſimi capax. Generoſus animi impetus Tiberium ad militiam exſtimulavit, qui bello egregius Regibus regna amiſſa reſtituit, pro tribunali diademata impoſuit, non ſua eripuit, Provincias rexit cum laude, omnia officia percurrit, mox ſuam ambitionem coacturus in Rhodo civile vitæ genus inſtituit, ſed revocatus graviſſimum omnium externorum bellum poſt Punica in maximis geſſit difficultatibus, totis Regnis in ditionem redactis. Dignus fuit profecto Triumpho, quem ab exteris gentibus, non à Patria; ab hoſtibus, non à Principe ſuo aut civibus, ſplendidis honorum titulis decretis, ſed rejectis egit, in illo ipſo pius & modeſtus, ut, priusquam in Capitolium flecteret, deſcenderet è curru, ſeque præſidenti Patri ad genua ſubmitteret. Hæc omnia laudem merentur, ſed o dolor! o lachrimæ! cum ad militiam Cromwellii me converto, frontē ferio, & ad ipſius technas, & ex illis tanquam ex hydra Lernæa repullulantia mala, & cædes & parricidia obſtupeſco. Paululum fuſius neceſſe eſt hæc explicem, quippe Tiberio, qui, Patre vivente, vir bonus imperium conſummatum expectavit, hic longè deterior, Patrem Patriæ, & Regem ſuum prodidit, evertit, occidit, inauditis fraudibus, & abominandis exercitu rebellium, quibus militabat, & quibus gratias retulit Dei judicio illorum factis dignas, ad ſuos nutus converſô atque perſuaſo. Non virtus, ſed deſperatio cum ad prima militiæ tyrocynia coëgit: patrimonio quippe decocto, quicquid reſtabat, ad conducendam equitum cohortem impendit, ut in civilibus bellis adverſus Regem ſpoliis & ſtipendiis inopiam ſublevaret, fortunæ confiſus, ſed tantam, qua ſublatus eſt in altum, ut Angliæ foret flagellum, nequaquam per inanes alicujus ſomnii ſpecies aut imaginationes tunc temporis complexus. Primum argumentum famæ fuit, ut militem haberet munditie veſtium & armorum ſpectabilem, deinde ut fortuna potius quam prudentia velitationes aliquot feliciter ſuccederent; quas deinde continuavit: mox providus & gloriæ cupiens aliquot Regis turmas periculi imminentis ſecuras proſtravit. Ita inter Duces militares inclareſcere cœpit, ſed hæc omnia ad ſubliminiores honorum gradus non evexiſſent eum niſi ad alias ſe-

conver-

convertiſſet artes. Religionem igitur animadvertit efficaciſſimum eſſe remedium vulgus occupandi, quod ſæpe ignarum, quid ſit Religio, aut quæ Magnatum vitia ſub ipſius prætextu lateant, cæco impetu ducitur, ita ut illi ſæpe pugnare velint pro Religione, in qua educati ſunt, qui, ſi vitam illorum inſpicias, nullam habent. Animadverterat, ut Sagax judicii erat, illos qui primum adverſus Regem capeſſerant arma, his artibus uſos fuiſſe, ut fecem vulgi primum & Tyrones Opificum Londinenſium concitarent in Regem, quem naturâ & indole Angli devoto pectoris & animi cultu ſolebant venerari, & ceſſiſſe ex animi ſententia illorum conatus, cum perſuaſa multorum capitum beſtia Pontificiam Religionem inductum iri clamaret. Hinc ille alia meditari cœpit, ut milites, quos in Presbyterianos & Independentes diviſos eſſe cernebat, ſui permulceret favore, & quia Independentes potentiores fieri poſſe credebat, ita horum ſe partibus adjunxit. Accidit ſæpe, ut gregarius miles lingua & crebris colloquiis totum exercitum concitaret. Percennius quidam, ut Tacitus refert, Dux olim Theatralium operarum, deinde miles, procax lingua & miſcere cœtus hiſtrionali ſtudio doctus, imperitos animos impellere paulatim nocturnis colloquiis; aut flexo in veſperam die, delapſis melioribus, deterrimum quemque congregare, mox concionabundus ad ſeditionem concitare exercitum potuit, cujus Dux factus eſt ſub ſpecie poſcendi ſtipendia & miſſionem. Olivarius illo multò aſtutior, ſuperſtitione Weigilianismi, & neſcio, cujus fanatici erroris ſecta militem illigavit; quippe etiamſi vix fides pietaſque viris, qui ſequuntur caſtra, nihilominus ſæpè ſuperſtitione reguntur. Sertorius, ut Plutarchus in ipſius vita commemorat albam ſecum circumducebat capram, quam Deam Barbari eſſe credebant, cum quâ colloqueretur, eoque devotius dicto ipſius erant obedientes. Cum Druſus inter rebelles legiones in ſummo eſſet periculo, noctem minacem (Taciti ſunt verba) & in ſcelus erupturam fors lenivit: ex lunæ enim eclipſi mobiles & ad ſuperſtitionem perculſæ mentes ſua facinora averſari Deos lamentabantur; qua inclinatione Druſus utebatur, & quæ caſus obtulerat, in ſapientiam vertebat. Hic quoque cum videret inclinare pleroſque ad ſtultas viſiones & imaginariam devotionis cujuſdem novitatem, vertit hæc in ſui emolumentum. Ita in ſe involutus ſanctimoniam fingere externam, componere mores ad modeſtiam, exuere luxuriam, precari in aliorum conſpectu, in colloquiis de Antichriſto evertendo diſſerere, de aureo ſeculo multa prædicere, Regum imperia ſenſim perſtringere, libertatem laudare, tandem quoque concionari. Illis, qui infecti erant hâc hæreſi, hæc erant grata, aliis quoque, quia erant nova: multi enim in Anglia faciles fuere ad opiniones, & ut

Barclajus,

Barclajus, qui in illa genitus eſt, ſatyricè notat, Pater fuit, qui cum binis filiis ſuis Eccleſiam formaverat ſingularem: mox diſcordia orta ille hos, hi illum excommunicaverunt, tandemque diſſentientibus quoque fratribus, tres Eccleſiæ in tribus Perſonis & in eadem fuerunt domo. Et quandoquidem in Parlamento non exigua jam illa lue pars erat contaminata, Cromvellium admirari cœperunt, & arbitrari, illum eſſe idoneum ſuæ factioni aſſerendæ. Timebant tunc adhuc Presbyterianos, & ita ſimulabant, ſed quia inferior domus, ut diſcrepabat religione, conſentiebat tamen in Nobilitate deſtruenda, ita, exercitu Comitis Eſſonii ſubacto à Rege, Fortitudo & prudentia Cromvellii commendari cœpit. Cæterum Fairfax manu ſtrenuus, felix quoque præliorum eventu, & majoris dignitatis, quem contemptui habere non poterant, declaratus fuit Militiæ Imperator; Cromvellius ipſius Legatus, ut ille ſagitta eſſet, qui re ipſa Regem & Angliam vulneraret, hic autem ſagittarum Faber, qui conſilio Regem & omnem occideret libertatem. Reſpondit conatibus fortuna, ad quā favor hominum inclinat, qui facile nervo belli pecuniâ ab illis, qui Metropolin Angliæ, caput rerum, & Regni reditus poſſidebant, conciliabatur; bonis ne quidem ſub pœna vitæ & fortunarum muſſitare audentibus, cum Rex interea commeatus rerumq; armorumq; penuria, proditionibus, ac multorum perfidia vexaretur. Ab his igitur, qui ultimam operi applicuerunt manum victus fuit, ut pote cujus Majeſtas & potentia jam dudum erat circumciſa, ut cæderetur. Redactus ad extrema ut periculum Princeps evitaret, ad Scotos confugit, ex Scylla in Charybdim, ex captivitate, quam metuebat, in captivitatem ipſam. Victorias Cromvellii (Fairfaxii enim, qui manu plura fecit & nunc civiliter mortuus eſt, jam nulla fit mentio) ſi ad Tiberij res geſtas referimus, hic glorioſos, ille pudendos & ignominioſos egit triumphos. Sed venio ad Imperii aut confirmandi, aut adipiſcendi arcana, id eſt, ad ſimulationes, inſidias, cædes & parricidia utriusque. Imperium à Patre acceptum habebat Tiberius, ſed ut imperandi eſſet certus, Agrippam Poſthumum ferocem quidem, & viribus ſtolidè audacem juvenem, nullius autem ſceleris compertum occidi juſſit: ſed pudore anxium animum ſtimulante, cum Centurio, acta eſſe referret, quæ ipſe mandaſſet, ſe non juſſiſſe dixit, & rationem facti eſſe reddendam apud Senatū, ut Patris juſſa ſimularet, & ita, procedente tempore facti exoleſceret memoria. Cromvellius, ut perveniret ad rerum ſummam, à nefando fabulam orſus eſt ludere parricidio probiſſimi Regis, ad quod patrandum non Centurionem unum, ſed multos elegit; neque in remotam exigui ſpatii inſulam illos miſit, ſed in curiam Angliæ; non ut juſſa Patris (quia ipſe Patriæ Pater erat occidendus) ſed

Digitized by Google

ſed ut juſſa populi, imo juſtitiam ſimularet, cum facti memoria nunquam eſſet internoritura. Miſeranda fuit Aggrippæ cædes, ſed hæc, quæ in perſona Regis (bona cum Miltoni venia ita loquor) eſt commiſſa, cum refertur;

Quis talia fando,
Temperet à lachrymis?

Et ut Ramſenitus Rex Ægypti dixit, domeſtica mala lachrymis eſſe majora, ita hoc malum & lachrymas & ſuſpiria excedit. Tragædiam hanc, cujus argumentum ſceleratiora artificia, quam Agrippæ mors continet, in quâ feſtinanda non tanto inſidiarum apparatu erat opus, paululum uberius explicabo. Abſtulerat Regem fuga ad Scotos, uti antea diximus, ſed venditus fuit ab illis, ut ipſi viciſſim aliquando filius venderentur. Traditus, & in caſtra deductus ſimulatâ reverentia colebatur: erant remotiores ſub ſpecie venerationis cuſtodiæ, indulgebantur venationes, menſa & ſervitia veteri inſtructa more, manebantque tituli & vocabula morientis Majeſtatis. Quæcunque Tiberius artificia ad evertendos varios in Imperio ſuo uſurpavit, hæc in Rege ſolo expertus fuit Cromvellius, ut ſi hæc ſcelera optatum ſortirentur exitum, cætera facilius, procederent. Ita jusjurandum in militia renovavit, quo Angliæ & Scotiæ Natio tanquam manſuro Sacramento & fœdere coiverant, religionem & privilegia defendenda eſſe, ſed ſalvo Regis capite, & dignitate, & hac formula omnes Tribuni jurabant, ut deinde perjurii cum ſuo Duce eſſent manifeſti, cujus criminis detegendi Tiberium neutiquam compertum eſſe video. Et quidem tam altâ opus erat ſimulatione, ut ſenſim exoleſcente Regii nominis ſplendore, vulgus aſſueſceret extremis, & ut Presbyteriani, qui adhuc in Parlamento valebant, & ipſe quoque Rex, tanquam nihil metuentes malis indormirent venturis. Subodorabantur non obeſis naribus, ſed nimis tardè Presbyteriani, quo tendere Potentiæ vellet exercitus, & ita animorum anxii cum Rege paciſci decernebant. Non abnuebant militum Tribuni, nec ipſorum Anteſignanus, qui conſcio Fairfaxio & amicos & clientes, cum quibus diu convenerat, in Parlamento habebat. Ex his omnium rerum, quæ agebantur, certior factus, ſubornavit ex Weigilianis, aut uti honeſtius volunt vocari, Independentibus, qui tectâ, ut illi & Sociniani ſemper faciunt, ſua religione pro tempore, Regiæ parti ſtudere videbantur. Sub hac ſpecie in ipſa ſecreta Regis abſtruſi omnia percontabantur, quæ ad ſuos referrent, & cum jam ad concordiam res ſpectaret, impediebant conſilia pacis, admonendo Regem, ne oblatas acciperet conditiones, meliores enim eſſe ſecuturas, ſi modo inſtaret. Cæterum detectâ à Scotis hac

B fraude,

Digitized by Google

fraude, qui tunc Commiſſarii, uti vocabantur, intererant Parlamento, cum res omnes vergerent ad pacem & Angliæ ſalutem, Cromvellius ſubtiliſſima rumpendi ſanctiſſimum opus conſilia excogitavit. Quibus intricatus colloqui cum ſuæ ſectæ Tribunis, oſtendere Presbyterianorum conſilia, & ſuæ Religionis pericula, commendare pulcherrimum opus ad libertatem, qua impetrata Chriſti regnum poſſet propagari: perſuadere gregario militi, fraudatum iri illos ſpe ſua, & meritorum, quibus pro Patria æternam comparaſſent famam, nullam habitum iri rationem; neque præmia, ſed pœnas, aut paupertatem eſſe obventuram. Præparatis honorum & prædæ ſpe aut falſa opinione animis, Ulyſſi opus erat Calchante Miniſtro: & hoc longè aſtutiorem invenit hominem, qui ut Proteus in omnes ſe poteſt induere formas, modo infulâ, modo togâ, modo ſago conſpicuus, illeque (qui a hoc nomine notiſſimus eſt) *Meiſter Peter* vocatur. Concionator Rotherodami fuit Eccleſiæ Anglicanæ, ſed Theologici ordinis opprobrium & dedecus à bonis habetur, in concionibus ſuis mimicis geſtibus hiſtrioni, quam Concionatori ſimilior, vulgo novitatis avido gratus, quippe dicax facile illud impellit. Ille in intima admiſſus Domini ſui conſilia Londunum venit, & quaſi caſu obviam factus quibusdam Concionatoribus æquis, quos Synodi membra eſſe ſciebat, inſinuato ſermone, de periculo quodam Regis fari cœpit; mox, ac ſi verba hæc ex improviſo excidiſſent, cunctabundus, ut eò magis crederetur, inſigne eſſe ſecretum, in quod ille ſe penetraſſet. Ita ſerio rogatus ſub fide ſilentii expromit, milites, quos novo titulo *Actionarios* appellabant, inſidiari Regis vitæ, nullumq; conſilium eſſe, niſi Rex fugam præcipitem capeſſeret. Hi boni homines ſuo candore decepti, & territi hæc ad Synodum referunt, quæ & ipſa perplexa Regem inſtantis periculi per literas clanculum miſſas, ſed tamen facilè ab exploratoribus Cromvellii, quos in ipſo Regis cubiculo habebat, detectas admonuerunt. Hinc Rex trepidare cœpit: & hoc gratum Cromvellio, qui, ut augeret timorem, ſæpe Regis vultui manipulos militum objecit inter ſe diſputantes, ac quaſi aliquid magni auſuros. Sub hac facie rerum Diaconus Regis Hammon vir egregius, & ſcriptis eximiæ eruditionis in Novum Teſtamentum notis celeberrimus ad Germanum ſuum inſulæ Vectis Gubernatorem literas mittit, & interrogat, an Rex fugæ certus illic foret ſecurus. Reſpondet ille, Regem pro Majeſtate exceptum iri, & inſulam eſſe natura commodam, arcemque inacceſſam: ſed hic quoque frater à fratre non erat tutus; ille quippe à Cromvellio omnia conſilia intercipiente erat corruptus. Rex ante fugam Cromvellium accerſit, qui ſolito more ad genua Regis ſe ſubmiſit, non tamen eo animo, quo Tiberius, ut ſuperius retulimus,

limus, Patrem fuit veneratus, ſed ut Judas Dominum proditurus ultimum ipſius dextræ oſculum poſuit, lamentataſque de periculo ſanctè juravit, ſe velle ſuam vitam pro Rege & ipſius liberis in ultimum exponere diſcrimen. Ita Synon peſſimus ille apud Virgilium ſimulator:

Vos æterni ignes, & non violabile veſtrum
Teſtor Numen ait:

Et tamen fefellit , cœlitumque opus Ilium deſtruxit atque evertit. Ludebat cum juramentis ut teſſeris Cromvellius , nihilque illi poterat videri nefas , qui cædes cogitabat & parricidia Nam ut fures ſæpe parvulum puerum in feneſtram imponunt, ut januam aperiat, ita Diabolus peccato aliquo, quod exiguum videtur, aperit hominum animos, ut deinde ad omnia flagitia valvæ pateant. Sciebat Cromvellius tempus fugæ, & ita clauſerat omnes vias, excepta illa, per quam ad inſulam Vectim iretur, unde Rex elabi non poſſet. Nunciato Regis diſceſſu , tota Civitas Londunenſis , quæ civilibus bellis feſſa lætam pacis ſpem conceperat , in horrorem converſa eſt , quem latius fudit *Meiſter Pieter*, & adjuncti ipſi Miniſtri, vociferantes in omnibus popinis & conventibus , nihil boni poſſe à Rege ſperari, eſſe illum ab omni pace alienum, malle nova excitari incendia, fundiq; civium ſanguinem, cujus ſitiens eſſet, & ſine omni dubio (nam hoc ſemper larvæ addendum erat) cum Pontificiis nova conſilia cudi; jam extrema igitur eſſe tentanda , & melius eſſe unum cadere , quam univerſos perire. In Parlamento Independentes exultabant gaudio , Presbyteriani dolore erant confuſi, cum in illa trepidatione Cromvellius exercitum urbi admovit , & illam , cum cives arma capeſſentes & pavor & diſcordia exagitaret, celeri impetu in ſuam redegit poteſtatem. Præſidio ſtatim occupata fuit arx urbana, quæ Tour appellatur, miles in omnium platearum angulos ad excubias divitus, templa equeſtrium copiarum ſtabula facta , Regum palatia , ut magnificentiæ antiquæ memoria periret , & minax ubique rerum facies oſtentaretur. Quemadmodum illi, qui vaſtæ molis , & excelſi faſtigii turrim ædificare volunt, temporis interponunt moram , ut fundamentum ſuperimpoſito operi an idoneum ſit ferendo exploretur , & cæmenta calce conjuncta exareſcant: ita hæc turris Babylonica, ex qua Cromvellius cœlum, id eſt, imperium ſui Regis oppugnaturus erat, cunctatione ad lapides in ordine locandos & connectendos, id eſt, ad animos Anglorum aut explorandos , aut cogendos indigebat. Expellebãtur interea ex Parlamẽto Presbyteriani , aut quicunq; Regi favere, & aliquid poſſe credebantur; ſed ſuo pro prætextu, illos eſſe *Malignantes* (hoc vocabulũ adhuc durat in bonos) & Angliæ vim velle facere libertati. Hæc jam

erat in ore, cum vim ſuam ulterius nonpoſſet experiri titulus Religionis, cui
Regem non eſſe infeſtum ex manifeſtis indiciis deprehenderat vulgus, quam-
vis femina ſuſpicionis ſubinde ſpargere non deſinebant mali. Sed illi qui non
credebantur, conſenſuri in Regis mortem, inducebantur, Regem tantum eſſe
adducendum ad tribunal, ut terror ipſi injiceretur, certæque præſcriberentur
leges, quibus illigatus deinde novos non poſſet concire motus, aut vindictæ
exardeſcere cupiditate. Inter milites, quorum maxima pars, cæteris aut expul-
ſis, aut ſubactis, Independentium lue erat contaminata, & ad parendum expe-
dita ſpargebantur ſermones & conſcientiæ caſus non ſolum de Religione, ſed
etiam de Hybernorum cruentis cædibus & horribili in Reformatos crudeli-
tate, imo de ſanguine in Anglia in tot prælijs fuſo, quæ mala omnia falſo tri-
buebantur Regi, ut omnium animis exacerbatis, facilius judicaretur Tyran-
nus, & ſenſim invaleſceret opinio, Reges quoque poſſe plecti. Et profectò Rex,
cujus Majores à Gulielmo Conquiſitore Regnum poſſederant hæreditario
jure, & jus belli & pacis habuerant, id eſt, jura Majeſtatis, extremi ſceleris erat
poſtulandus, ut redderetur odioſus. Sunt multi, qui non legerunt hiſtorias, in
illos delapſi errores, ut putent, Reges Angliæ Parlamentis fuiſſe ſubjectos, &
ita cæteris Regibus minores, ſed ego illos nullis Regibus potentia abſoluta ceſ-
ſiſſe adſeveraveri: quippe m qui bellum inferre, & contrahere pacem, aut fœ-
dera, nullo interrogato, poterant, qui tantum jus vitæ & necis in cives habe-
bant, ut nemo, niſi ipſis conſentientibus, ad ſupplicium abſtrahi poſſet, qui
Parlamenta, quæ illo momento, quo Rex volebat, diſſolvi poterant, convoca-
bant, qui ſi leges novæ eſſent ferendæ, aut nova exigenda tributa, & cum ſuppli-
ces rogarent Parlamenti Senatores puram habebant negativam, omniaque,
quæ concluſa erant, ſi illi non ſubſcriberent, irrita, & infecta faciebant. Si perti-
nerent hæc ad noſtram comparationem, latius hæc deduci poſſent, ex Cam-
deno, Thuano, & aliis, & ex decimo tertio libro Meterani, qui in Anglia, cum
illa ſcriberet, vixit, & addidit, Reges eſſe inſtar ſanguinis, vitæ & animæ totius
Angliæ, nullosq; Reges majori reverentiâ & cæremoniarum ritu coli. Duo cri-
mina objecta ſunt Regi, Religio, & Hybernorum immanitas, quæ ſolummodo
(cæteris querelis de tollendis Parlamentis, & legibus fundamentalibus, quæ
jam omnia ſunt à Patronis ſuis everſa & peſſumdata, in ventum dilapſis) in mul-
torum animis aut infixa ſunt, aut aculeos habent. Prius illud non invenit fidem,
niſi illorum, qui ſimplices ſunt, ut columbæ, ſed non prudentes, ut ſerpentes:
quippe quia Rex uxorem habuit Pontificiæ Religionis, veriſimile & tunc &
adhuc videtur, ipſius cũ ceſſiſſe amori, & de mutanda Religione cõſilia iniviſſe.

Sed.

Digitized by Google

Sed purum hoc eſt hoſtium ipſius figmentum, quo boni quoque decepti ſunt ſub improvido & neſciente artes politicas Religionis zelo; quippe, ſi morituris eſt adhibenda fides, ipſe Rex, & tot alij extremo mortis articulo & proteſtati ſunt, & ſpecimina Religionis dederunt: imo Theologi, qui à teneris unguiculis uſque ad ultimum ſecuris ictum in conſcientiam Regis puriſſimam inquiſiverunt, contrarium magnificè teſtantur. Quæcunque pro Epiſcoporum autoritate tuenda, aut contra Puritanos acta ſunt, & quæ ad librum precationum publicarum, & ritus Eccleſiaſticos in Scotiam invehendos pertinent, illa adverſus ſectas, quarum in Anglia eſt ſcaturigo, directa fuerunt, & ad tuendam Regiam autoritatem in regimine Eccleſiaſtico, cui propugnando neutiquam tam dura adhibuit remedia Divus Carolus, quam Eliſabetha. Hæc latius alio tempore & in laxiori tractatu deducere decrevi; jam quia non Apologiam, ſed comparationem inter Cromvvellium & Tiberium ſcribo, his, quæ dixi, contentus, ne latius juſto evagatus videar. Alterum tamen reſtat de Hybernis, quorum ſævitia barbara miſericordiam in occiſos, odium violentum in Regem provocavit. Adſeveraverim ego non Regi, ſed illis, qui in Regem hanc noxam detorquent, miſeriam occiſorum eſſe exprobrandam. Dulce Religionis nomen nos titillat; obſequium amicos, veritas odium parit: ſed tamen hæc dicenda eſt, ut eo propius ad ipſam veritatem, quæ eſt Chriſtus, accedamus, & confiteamur neminem ſine crimine vivere, & ab abuſu non tolli rei uſum; quippe qui nunquam vult ſcire, ſe erraſſe, ille videtur non voluiſſe inter homines eſſe natus. Fuit ſubacta Hybernia ab Anglis quia placebat, ut Achabo vinea Nabothi, quæ ipſius hortis erat contigua; ſed promiſſa fuerunt Religionis libera exercitia, & Magiſtratus gerendi honores. Angli, (de bonis non dico) qui rerum ſummæ in illo Regno præerant, inſolentiores ſatis acerbè illos tractabant: & quidem Barclajus, qui ipſe Anglus eſt, in Icone, quam ſcripſit animorum, ſuperbiæ vitio multos inter populares ſuos obnoxios, &, cum peregrinis imperant, non tractabiles eſſe confitetur. Cæterum ad excitandum ferocis & ſemibarbaræ Nationis odium & Jacobus & Carolus multum nimiâ contulerunt indulgentiâ, non in Hybernos, ſed in quoſdam Reformatos Anglos & Scotos, & quidem illos, qui *Regionem* non *Religionem* amabant. Hi veniebant in aulam, & præfati, multa loca in Hybernia eſſe deſtituta incolis, de Coloniarum utilitate apud Patronos ſuos diſſerebant, tandemque ſupplices totos agros, quos limitibus ſuis & nominibus definiebant, à Regibus, & præſertim Jacobo petebant, qui decepti Regia liberalitate donabant. Trajiciebant itaque in Hyberniam, & oblatis Præfecto Regum mandatis, in loca ve-

nebant non vacua, uti in Aula dixerant, ſed à longo tempore ab inhabitantibus hæreditario jure poſſeſſa & exculta. In horum villas & agros violenta involabant poſſeſſione, eoſque ex majorum ſedibus expellebant, Regum mandata cauſati. Non igitur Divi Caroli ſævitia, ſed effuſa, & amalis decepta benignitas, ortaque deinde adverſus Regem rebellio irritavit Hybernos, qui cum reditibus ſuis deſtituti diu erraſſent, cæteroſque ad miſericordiam & ſui exempli terrorem convertiſſent, omnes priſtinæ libertatis memores, barbaraque vindicta æſtunantes, turbatis in Anglia & Scotia rebus, Anglos & Scotos, ut olim Siculi Gallos, una ſtrage obruere decreverunt, ad quam celeriter expediendam fœdiſſimam illam ediderunt laniænam. Ab hac culpa Rex moderatiſſimus, & ſua natura ab effuſione ſanguinis humani abhorrens longe fuit remotus, ſed hoc ſtigma ipſius Majeſtati hoſtes inurere conſtituerunt, ut omnium mortalium à parricidio averterent miſericordiam, illudque ſub ſpecie juſtitiæ obumbrarent. Vibulenus gregarius miles, Tacito teſte, tumultuante exercitu, ante Blæſi tribunal adlevatus apud turbatos commilitones, *Vos quidem inquit* (nam carcere effracto captivos liberaverant) *his miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis, ſed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem Blæſus per gladiatores jugulavit. Reſponde Blæſe, ubi cadaver abjeceris. Ne hoſtes quidem ſepulturam invident: cum oſculis, cum lachrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube.* Et pectus atque manibus os verberans ille nebulo tantum conſternationis dedit, ut haud multum ab exitio Legati abeſſet, niſi compertum fuiſſet, nullum reperiri corpus, nec unquam homini mendaciſſimo fratrem fuiſſe. Tam inani rumore, cum querentium ſuſpiria, lachrimæ & ſingultus adduntur, efficaſſimè ad miſericordiam incenditur multitudo, & deinde cum malorum, quæ tolerata ſunt, culpa in aliquem confertur, in illum ira & crudelitate flagrat. Cromvvellius eodem modo, cum jam drama ordinaſſet, & tandem tragædiam publicè exhibiturus eſſet, vehementiſſimos ut provocaret affectus, in omnibus Independentium conventibus, in quibus textores & laniones, imo fœminæ ſolebant prædicare, & vaticinari, prœteritarum repeti in Hybernia rerum memoriam, quæ exoleverat, curavit, & ſubornavit dicaciſſimos inter illos, qui imaginis inſtar auditoribus ſuis ſtupratas puellas atque uxores, liberos à parentibus avulſos, morientium vulnera, cadavera mutila, & ſemiuſta & talia tyrannidis portenta adumbrarent. Quibus adjungebant cruenta civilis belli prœlia & inde profluentia mala, vaſtitatem urbium atque agrorum, viduarum & orphanorum multitudinem, & tandem in epilogo omnium miſerabilium caſuum culpam in innoxij Regis caput derivabant.

Movebant

Movebant hæc leviorem turbam, & præſertim mulierculas, quæ prorumpentes in lachrymas & gemitus vindictam poſcebant, quibus ſe intermiſcebant nonunus, ſed multi Vibuleni: qui alter patrem, alter fratres; hic affines, ille cognatos miſere intercidiſſe dolebant, & quorum propinqui neq; in Hybernia fuerant, neq; in acie ſteterant, cœlum novis gemitibus implebant; vociferati promiſcue: *Reddat illis Carolus vitam; reddat nobis Rex illos*, aut cognoſcatur de illius crimine, ne & nos ab ipſo trucidemur. Idem in diverſis libellis à Parlamento ſupplices petiverant militiæ Duces, & ideo, reſponſione non accepta, in urbem tranſtulerant, uti diximus, arma, id, quod precibus non poterant, vi impetraturi, & tamen pro lubitu leges Majeſtatis fingendo & interpretando Tiberio non ceſſuri. In hoc ſtatu rerum Rex ex inſula Vecti, in qua pudendis affectus contumelijs excelſum animum ad patiendum confirmaverat, ducitur in urbem, & quidem Suam, ſed quæ in alios Dominos lapſa Domino Suo & ſibi exciderat. Comitabantur euntem Milites, non ut averterent pericula, ſed ut periculis & morti illum ſervarent. Dabatur ſua ipſi domus pro carcere, ut Regius animus atrocioribus dolorum ſtimulis pungeretur, cum cerneret vaſtam ſolitudinem & conclavia pretioſa ſuppellectile, quæ prædonibus diu ceſſerat, orbata, & inde in mentem anxiam veniret memoria priſtinæ Magnificentiæ, & loca, in quibus imperaverat illis, qui jam imperabant; in quibus gloriæ ſibi duxiſſent flexis genibus regiæ dextræ oſculum ponere, qui jam caput volebant amputare; à quorum veſtibulo prohibiti fuiſſent, qui jam ut lictores menſæ & lecto adſtabant. Propinquorum ſolatium, quod privatis non denegatur, aut fortuna aut pernicioſa hoſtium malitia, & periculorum ademerat ipſi timor. Regia Conjux jamdudum barbarorum minis territa natale repetierat ſolum; Princeps in ſpem imperij tanti & hæreditatem genitus, ut & Frater ipſius Dux Eboricenſis, ipſo Patre conſulente, ingratam patriam dereliquerant, in qua parte honeſtorum oppreſſa, non erant vitæ ſecuri, habebanturque hoſtes, nullam aliam ob cauſam, quàm quia non peccaverant adverſus præceptum Dei & Naturæ: & hoc ab hoſtibus exilio æterno, aut morte dignum crimen exiſtimabatur quod Parentem filiali & ingenito obſervantiæ amore proſequuti fuiſſent, ac pro ipſius ſalute pugnaſſent. Primogenita Filia Excelſæ memoriæ Principi Auriaco nupta in Hollandia vivebat: Dux Gloceſtriæ & Soror tandem ægre in paternos amplexus admittebantur, qui ad genua Patris advoluti dextram ipſius oſculis & lachrymis fatigabant, eaſq; ex circumſtantium, imo hoſtium quoque oculis excutiebant; quia eò videbantur miſerabiliores, quo minus tenera ætas ventura diſcrimina & ſuâ fortunam intelligere credebatur.

Ego

Digitized by Google

Ego quotieſcunque hæc curioſa digero mente, immenſum Regis animum admiror, qui maſcula ſua involutus virtute in tanto concurrentium malorum Oceano rupis præaltæ inſtar ſtetit, neque à ſede priſtinæ generoſitatis, & conſtantiæ potuit moveri. Hoc ne hoſtes quidem negare poſſunt; in fronte quippe, oculis, vultu, ſermone & ultimo vitæ articulo eodem tanta virtus comparuit habitu: & quidem eam inſpiravit Numen, & conſcientia pura, quæ nulla expalleſcebat culpa, ut in moriente *Carolo* Rex poſſet cognoſci: & Principes Nobileſque viri illo tempore, in quod geniti erant, ut Thraſeæ Helvidium alloquentis formula utar, animum conſtantibus firmarent exemplis. Diutius opinione provectus ſui, ſed profecto, quo plura dixi, eò minus his, quæ dixi, poſſum eſſe contentus. Retuli antea ab Agrippa exorſum fuiſſe ſuas cædes Tiberium, ſed in illa comparatione ad hunc caſum nequaquam ſatis ponderoſa acquieſcere nequeo, & tamen hoc, quod non longe inferius ſit, ne quidem ullum inter vaferrima Tiberij flagitia reperio. Sed quandoquidem, ut Molinæus incomparabilis virtutis, eruditionis & famæ Theologus aſſerit, Anglico parricidio non immanius ſub cœlo exſtitit ſcelus à Chriſti crucifixi tempore, qui à Pontio Pilato Principis ſuo Tiberij nomine Judæis jura dicentis ſententia damnatus fuit, non erit inconveniens, ſi Angliæ Pilatos ab exercitu, ſed eligente Cromwellio, tribunali præfectos Romano Prætori, facta ſimilitudine, opponam, & populum Anglicanum Miltoni, id eſt, non totum ſed minimam & peſſimam populi partem inſanæ genti Judæorum, ut utri illorum meliores aut turpiores fuerint intelligatur. Neque argui potero impietatis aut adulationis, quarum cauſſas procul à me habeo, ſi Chriſto Regum Regi cœleſti, nulliſque peccatis obnoxio Regem terrenum Carolum peccatorem, uti ſunt omnes homines coram Deo, ſed criminum, propter quæ ab hominibus fuit damnatus, inſontem comparo. In Pontio Pilato melioris notæ virum video, quam in Pontijs Anglicanis; in populo Miltoni eandem levitatem & petulantiam quam in Judæis deprehendo. Principes Judæorum tradiderunt Chriſtum Pontio Pilato, Judicem ſuum & omnium hominum æternum judici mortali, qui tamen legitimus Judæorum erat judex, & ſine cujus arbitrio capitalia non poterant exerceri ſupplicia, quandoquidem ille principis (cujus Judæa imperio ſubjacebat) vices adminiſtrabat: Carolus ductus fuit à ſubditis ſuis & corruptorum militum Anteſignanis ad Judices, quorum ille Rex & Judex à Deo conſtitutus erat, & qui ne privatorum Anglorum Judices erant, utpote nec à Deo, nec à principe, nec à populo ad illam dignitatem evecti, ſed qui nomen & vim ſuam illegitimam armis & violentia exercitus tuebantur. Judæi accuſabant Chri-

ſtum

ſtum perduellionis adverſus Cæſarem, affectati Regii Nominis atque imperii, & criminis læſæ Majeſtatis; & hæc omnia, quæ illi Romano nomini & jugo infeſtiſſimi, ſi auſi fuiſſent, libenter tentaſſent, & quæ poſtea ſuo malo tentaverunt, conjiciebant mendaciſſimo ore in Filium Dei, ut exſtimularetur Pilatus ad præcipitem ſententiam damnationis, & ſimul quoque populus, qui ipſi *Hoſianna* acclamaverat, mobileque vulgus, tantis criminibus intellectis, ſupplicio illum dignum eſſe crederet & pro *Hoſianna* ad vocabulum *Crucifige* accenderetur. Angli acerbiſſimis Carolum onerabant querelis, quibus dicebatur ille voluiſſe evertere Parlamenta, leges, & libertatem, ſuſcepiſſe adverſus patriam bellum, fudiſſe innoxium ſanguinem, eſſe Tyrannus & omnium ſcelerum reus, quæ ipſi peregerant, peracturi erant, & continuant in hunc uſque diem: & hæc omnia exaggerabant, non ut exacerbarent Judices, qui jamdudum cum accuſatoribus de ſententia convenerant, illiuſque, quidquid etiam defenſionis ad innocentiam pararetur, certi, Principis ſanguinem ſitiebant, ſed ut Rex & ipſius memoria in aſperrimum odium incurreret, & ita, legibus populi totius quaſi juſſu datis, ſupplicio mulctatus crederetur, ipſaque parricidij infamia apud cives abſtergeretur ſub juſtitiæ larva, & apud exteros minueretur. Pilatus Vir Romanæ gravitate inſignis juſtitiæ voluit ſatisfacere, audiendo alteram partem, nec officij ſui dignitate inflatus Chriſtum neglexit, quamvis abjectus ad miſerrimum ſtatum, & latronis inſtar vinctus à Summo Sacerdote & Synedrio totius populi Judæorum nomine reus ageretur: ſed humaniſſimis illum compellavit verbis, audivit placidè, interrogavit, imo admiratus ſilentium ultro ad ſui eum admonuit defenſionem. Pilati Anglicani (qui tenuioris fortunæ hominem, ſi ſolummodo minimo ſonitu ad aures allaberetur illorum, quam ſibi arrogant, læſæ Majeſtatis vocabulum, ne alloquio hodie dignarentur, ſed ad patibulum relegarent confeſtim) Regem ſuum & Dominum contumelioſis tractaverunt verbis, dicentem interpellaverunt, ſæpius precanti, ut loquendi ſibi permitteretur libertas, nullam audiendi ſpem fecerunt, niſi confiteretur Senatores in illa Curia legitimos ſuos eſſe Judices: hoc enim vehementiſſimè urgebant, ut Regi, cui tamen non audito moriendum fuiſſet, illam extorquerent affirmativam, qua avertere à ſe poſſent contumeliam, & Rex crederetur ſuo ore in ſe jus vitæ & necis tradidiſſe illis, & ſuam agnoviſſe culpam. Pilatus omnia, quæ excogitari poterant, ſervando Chriſto adhibuit media, publice profeſſus, eum prorſus eſſe innocentem, nec reperiri crimen ullum capitale in ipſo: Anglicani Pilati ex intima ſuæ ſubtilitatis cella ad perdendum Regem exprompſerunt fraudes, & falſa accuſatoribus ſuppeditaverunt argumenta, & te-

ſtimonia. Pilatum admonebat uxor, ne læderet juſtum, quia in ſomnio multa ipſius cauſa perpeſſa fuerat: inter Pilatorum Anglicanorum uxores nulla fuit, cui tam ſanctum dehortandi à malo maritos ſomnium immiſerat Deus, quamvis alias Enthuſiaſticus Spiritus variis illas vexaret ſomnijs & viſionibus, quas et Evangelia ſua prædicabant: & tamen fuit Matrona Anglicana, quæ non ſomniabat, cum, repetito ſæpius à Judicibus Populi nomine, ne tertiam populi partem in cædem Regis conſentire publice clamaret, ſed tacere juſſa fuit, quia ſilebant juſtitia & leges. Pilatus cum Chriſtus dicit, ſe eſſe ex veritate, ſubridens interrogavit, Quid eſt veritas? Pilati Anglicani, cum Rex dicit eos non eſſe legitimos Judices, ludibrio ſe haberi dixerunt, & minaci juſſerunt vultu, ne ullam faceret mentionem hujus veritatis. Pilatus abhorruit à fœdo Judæorum clamore, qui *Hoſianna* ſuum lætum, quo venientem Chriſtum exceperant, edocti à Sacerdotibus ſuis verterant in miſerabile illud *Crucifige, Crucifige:* Anglicani Pilati applaudebant Miltoni populo, & diſtributis per illum Diſcipulis ſuis, qui, cùm olim millies cecíniſſent, *Vivat Rex, Vivat*, jam clamabant *moriatur Rex! moriatur*! Id eſt, *ad ſecurim, ad ſecurim.* Averſurus à crudelitate ſua Judæos Pilatus interrogavit, *anne veſtrum* Re*gem occidam?* & putavit à Nominis illius ſanctitate, qua plurimum, ut ipſe in Rep. Julius Cæſar teſtatus fuit, inter homines pollent, poſſe ſedari tumultum. Anglicanis Pilatis ſanctitas illius nominis adeo evileſcere cœpit, ut Advocatus illorum Miltonus egregiam laudem illos eſſe adeptos jactitet, qui præclaro ſuo facto hanc gentium diſſipaverint ſuperſtitionem venerandi Reges, quos omnes, ſi modo poſſent, afficerent ſupplicio, ut potirentur Regnorum. Fruſtratus perſuadendi ſuo argumento Pilatus Chriſtum flagellis cæſum producit, & ipſe miſericordia gravi concitatus eadem voluit percutere Judæos, dum eum oſtendit, & dicit, *Ecce homo.* Inter Pilatos Anglicanos nemo fuit, qui Regis contumelijs, quibus flagrorum inſtar verberabatur, afflicti miſereretur, & priſtinæ dignitatis ipſius memor, aut humanæ tantum naturæ, diceret *Ecce homo:* ſed è pectore omnem expulerant miſericordiã, & optaſſent, ut Regis filiorum & omnium, qui Regio nomini favebant, capita eodem ſecuris ictu demeti poſſent. Pilatus cum docetur à Chriſto potentiam judicandi à cœlo ipſi eſſe datam, timet Deum, quem non noverat: Anglicani Pilati Deum flocci pendunt, & Chriſtum, in cujus ſanctiſſimo nomine peccant, pejerant, occidunt, & rapiunt, quotidie crucifigunt. Noverat ſuſpicacem Tiberij & pronum ad ſupplicia animũ Pilatus, ita nulla re magis fuit perculſus, quàm illa Judæorum voce: *Si hunc dimittis non es Cæſaris amicus; & qui ſe facit Regem, ille eſt adverſus Cæſarem.* Anglicani Pilati, qui jam non habebant ſuperiorem,

Digitized by Google

rem, cujus nomine terreſieri poſſent, conſilia capeſſebant mutuo; *ſi hunc dimittimus, non dividemus ipſius Regna: Sed Cromvvellius ſibi, ſi hunc dimittunt, non ero ego protector, & qui Regi adhæret, ille mihi adverſatur.* Manus ſuas lavit aqua Pilatus, proteſtatus publicè culpam innocentis ſanguinis in ſe non eſſe conferendam, ſed receperunt eam in ſe & ſuos liberos Judæi, qui deinde, cum Deus tarditatem ſupplicij gravitate compenſaret, in ſuo & liberorum ſuorum ſanguine nataverunt. Pilati Anglicani manus non aqua, ſed cruore quotidie lavant, & ſanguinem Regis, aliorumq; innocentium non ſolum in ſe derivant, ſed in populum, nam ut magna illorum pars, ita multa millia Anglorum evomuerunt illum hactenus, & cum Chriſtianus ceſſat ſumere vindictam, tunc illos jugulat Turca, & in Eſpagniola Indus cum opprobrio decollati Regis. Promulgavit Pilatus ſententiam, qua Chriſtus cruci fuit affixus, & inter duos ſuſpenſus latrones: Anglicani Pilati ſecuri ſubjecerunt Regem ſuum; quippe illi ipſi *Crux* erant publica totius Angliæ, & Rex ad illorum ductus tribunale ſtetit aut ſedit inter trium Regnorum, imo omnium gentium latrones. Pilatus non vetuit lachrymas, neque ipſius milites plorantes, quæ Chriſtum ſequebantur, male tractaverunt mulierculas: ſed Pilati Anglicani affectibus voluerunt imperare humanis, milite juſſo in vultus, in ſuſpiria animadvertere hominum, qui ſi contraherent frontem, aut ullum darent commiſerationis ſignum, in ſummo erant periculo. Milites Pilati diviſis Chriſti veſtibus, de tunica certaverunt ſorte: Pilati Anglicani veſtes, id eſt, theſauros, reditus & palatia Regis rapacibus ungulis inter ſe diſtribuerunt, Tunicam autem, id eſt, Regnum permiſerunt ſorti, qua victor, uti facile ſciebat Cromvvellius, jam induit eam, & in Regio throno ſuperbia ſua tumet. Pilatus corpus Chriſti, qui moriturus pro hoſtibus oraverat, & Patri tradiderat Spiritum ſuum, gratis Joſepho Senatori & viro honeſto dedit, qui illud honorificè ſepelivit: Pilati Anglicani corpus Regis, qui ad cruentum carnificis ictum paratus amicis & inimicis ſuis totiq; Regno divinam apprecatus fuerat benedictionem, & animam ſuam commendaverat Chriſto, deteſtabili expoſuerunt lucro, ut nummos exigerent ab illis, qui miſerũ illud oculis ſubjicere volebant ſpectaculum, & deinde ſine ulla funebri pompa illud in tumulum Henrici Octavi inferri juſſerunt. Hoc exitu finivit Carolus vitam, princeps profecto mitiſſimi ingenij, qui non ſeculo, non moribus hominum æſtimatis, ita credidit alijs, ut ſibi credi par eſſe ex virtute exiſtimavit. In ſcelera hominũ non idonea ſeveritate acris, ad bella civilia coactus, nullius ſententiæ propter crimen læſæ Majeſtatis datæ, aut ſupplicij per rationẽ ſtatus irrogati compertus, à cædibus ſuorũ adeo alienus, ut cũ circumdatus & ad extrema redactus

Comitis Eſſonij exercitus vitam deprecaretur, & à conſilio Regis quidam eſſent, qui cum delendum eſſe cenſerent, utili conſilio honeſtum anteponeret, & ſubinde diceret, ſe malle perire, quam permittere, ut tot cives, quorum omnium Rex & Pater eſſet, in ſuo conſpectu interimerentur. Digna hæc quidem Rege vox, ſed immemor fuit monitorum Jacobi, qui in Regia inſtitutione, cum de clementia Principis agit, filium hortatur, ne nimium illi indulgeat; quippe, dicit ille, *hic ego tibi Phryx ſum, qui clementiſſimè tractavi ſubditos meos, in ſpem prolapſus, eos fore morigeros, ſed nihil aliud conſequutus ſum, quam ut vulgus inobediens habeam atque diſſolutum.* Et profectò ut Jacobus infelix pacis amator fuiſſe dicitur, ita Carolus adverſus Machiavelli præcepta peccavit, qui, ſi ab imperij exordio bella geſſiſſet, exercitu facile fuiſſet formidabilis, & flagellis, ſecuri, ac cruce, ut Cromvvellius facit, ſuam tueri potuiſſet autoritatem, & dicere cum illo & Tiberio, *oderint, dum metuant:* ſed Princeps maluit eſſe, quam Tyrannus, Diſcipulus Chriſti, quam Machiavelli, & ita pro populo Martyr, Regumq; Protomartyr factus in cœlicolûm conſortio à parricidis & hoſtibus ſuis triumphat. Peracta tota hac Tragœdia, Cromvvellius per præcones ſuos epilogum recitantes populum Miltoni Anglicanum excitavit ad illud, in quo comœdiæ & tragœdiæ deſinere ſolent, *plaudite.* Et ut facilius applauſum conſequeretur, & illorum quoque, qui Regi bene cupere voluerant, recentem mollirent dolorem, ſpeciem libertatis & Reip. oſtendit. Tiberius, Patre defuncto, imperandi ambiguus multa ſe involvebat ſimulatione, timebat quippe, ut Suetonius ait, ne Germanicus imperium occupare, quam expectare mallet, augebantque terrorem ſeditio exercituum in Germania, & falſo creditus cæſi Agrippæ ultor. *Dabat quoq; famæ,* Tacito teſte, *ut vocatus electusque potius à Rep. videretur, quam per uxorium ambitum & ſenili adoptione inrepſiſſe. Poſtea cognitum eſt, ad introſpiciendas etiam procerum voluntates inductam dubitationem, nam verba, vultus in crimen detorquens recondebat. Signum tamen Prætoriis cohortibus dabat, nuſquam cunctabundus, niſi cum in Senatu loqueretur.* Dubiam Cromvellij mentem & tamen imperij avidam varij metus turbabant: nondum ſubacta erat Hybernia, Scotus induerat arma, Carolum Secundũ hæredẽ Regni coronaturus, in concilio Judicũ & novi conſtituti Senatus quot capita, tot ſenſus, & pericula ubiq; imminebant. Credebat quoq; intereſſe famæ, ne à parricidio imperare orſus videretur, ſed ut diſcordijs, quas videbat, & ipſe accẽdebat, turbatã Rempub. quaſi feſſam nomine Principis acciperet; nã omnes Tyranni, ut Xiphilinus aſſerit, id operã dant, ut conſenſu populi videantur regnare. Poterat ita quoq;, intercedente tempore, diſcernere animos, & contrariantibus obluctari,

ſed.

ſed diſſimulata ira, *quæ cum tegitur*, ut Medeæ nutrix apud Senecam infert, *nocet*. Ita ſuperiori Parlamenti domo ſublatâ, penitus veſtigia morientis libertatis inferiori reliquit, ſeque ab illius, Senatorumque poteſtate depèndere dixit: ſed militibus ſigna dedit, & exercitum in Hyberniam & Scotiam duxit, nuſquam cunctatus, niſi cum in Senatu verba faceret, quem militari vi ſubigi poſſe, cæteris periculis ſuperatis, neutiquam diffidebat. Neque metuebat, ne ab illo revocaretur Carolus Secundus: quippe ut in Sacris Literis Achitophel Abſaloni ſuaſerat, ut Patris ſui ſtupraret pellices in conſpectu populi, ne aut huic aut illi ſpes pacis affulgeret & conciliationis; ita Cromvellius parricidio Regis conſpurcaverat illum, ne unquam de regia proſapia reſtituenda cogitaret. Et ut his conſiliis nefandis gravius ineſſet pondus, de legibus Majeſtatis ferendis deliberatum eſt. Tiberius, conſultante Pompejo Macro Prætore, an judicia Majeſtatis redderentur, exercendas leges eſſe reſpondit: & accuſati fuerunt ob ſimilia, qui ſtatuam Auguſti mancipaſſent & perjurio violaſſent nomen illius. In legibus Majeſtatis Anglicanis ſancitum fuit, ut ſtatua Regis dejiceretur, & Carolus pateretur in lapide denuo, ac pœna capitalis ſumeretur ab illis, qui in Regis nomen & ipſius poſteros perjurii crimen detrectarent. Sed præſertim ſedulo in id incubuit omni cura, ut illi, qui aliquid moliri adverſus hoc violentum poſſe credebantur imperium, ſub prætextu legis Majeſtatis poſſent è medio tolli. Dicitur à Tacito non veteri odio Arruntius à Tiberio fuiſſe habitus hoſtis, ſed dives, promptus artibus egregiis, & pari fama publice ſuſpectatus. Quoſdam quippe nominaverat Auguſtus, cum ſupremis ſermonibus tractaret, quinam adipiſci principem locum ſuffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel iidem poſſent cuperentque, & hi omnes, excepto Lepido, variis mox criminibus ſtruente Tiberio, circumventi ſunt. Ex Principum Virorum ordine tres erant concluſi in carcerem, qui Cromvellio formidabiles erant, Princeps Hamiltonius manu ſtrenuus, conſilio acerrimus, & Scotis gratiſſimus, alter Comes erat Hollandiæ, multis opibus animi & fortunæ ſuperinnixus, & tertius Capellius, antiqua proſapia ortus & Dux militiæ peritiſſimus; quos omnes novæ Majeſtatis leges ad carnificis abſtraxerunt manus. Nullus deinde fuit ſuppliciorum finis, & quicunque à delatoribus accuſabantur, nobiles præſertim & divites, quorum bona fiſcum locupletare poſſent, in crucem acti ſunt, aut in exilium ejecti. Abjectæ fortunæ homines, ſi verbum excidiſſet ex improviſo, obtorto collo trahebantur ad patibulum, & mulierculę, quę florentem ſub Regibus Angliæ ſtatum laudaverant, laqueo fuerunt ſuffocatæ. Dum leges ſanguine ſcriptæ cædibus & cruore in Anglia vim exercerent ſuam,

Cromvellius, Hyberniadomita, Scotia ſubacta, & Rege Carolo, qui exercitum magna ſui parte inermem & quibusdam perfidis proditoribus intermixtum commeatus inopia coactus in Angliam è Scotia duxerat, victo, in urbem triumphantis more ingreditur. Tunc Londunum in ſervitium ruere, applaudere venienti Civis, Nobiles, & Equites, quanto quis inluſtrior, tanto magis falſi ac feſtinantes vultu compoſito omnia fingere, & Fairfaxius prævidere futura, ſed quia ipſi unus metus, ſi intelligere videretur, officium & honores deponere, ac privatam vivendi eligere ſortem, ne ambitioſus videretur, & periculis exponeret vitam atque fortunas. Patres Conſcripti in queſtus vota & lachrymas effundebantur, ad Deos, ad effigiem Auguſti, & ad genua Tiberii tendebant manus, ut Imperium acciperet: idem à Senatu tunc convocato ſperaverat Cromvellius, ſed opinione ſua deceptus novis tricis Angliam implicuit, ut in turbida aqua piſcaretur. Et quia exhauſtum ærarium ſceleribus erat replendum, ſpoliorum totque divitiarum, quæ ex omnibus mundi partibus in Belgium Fœderatum advehuntur; cupidiſſimus, ad rapinas animum adjecit, & deinde ad bellum, quod claſſes & homines attrivit, conſumpſit, atque in Oceano ſepelivit. Divulſi fuerunt mariti ab uxoribus, liberi à parentibus, & in naves compulſi, illique, qui reſiſtebant, damnati: & in urbe proſcriptiones & ſupplicia non ceſſaverunt. Et ne liber eſſet Concionatorum Ordo, in illum quoque ſævire decrevit Cromvellius, ut omnibus incuteret terrorem, ne dicerent pro concione, quæ ſentirent, aut quæ ſentire conſcientia jubebat. Varii igitur in carcerem detruſi, & inter illos fuit Chriſtophorus Love, homo pietate & eruditione excellens, in quo virtutem exſcindere voluit. Accidit in accuſatione viro egregio, quod Marcello eveniſſe dicit Tacitus, qui inſimulatus fuit, quod ſiniſtros de Tiberio habuiſſet *ſermones & hoc*, inquit ille, *inevitabile erat crimen, cum ex moribus Principis fœdiſſima quæque deligeret accuſator, objectaretque reo, nam quia vera erant, etiam dicta credebantur.* Odium Cromvellii conciverant in bonum virum delatores & accuſatores, quia ſævitiam & fœdas ipſius artes in privatis colloquiis periſtrinxiſſe dicebatur, & inquiſiviſſe judicii ſolertia in occultam ipſius mentem, quarum rerum cum ſibi conſcius eſſet, facile fidem adhibuit, ſed ut legibus Majeſtatis ſatisfieret, additum fuit, eum cum Carolo Secundo commutaſſe literas, illique ſubſidia miſiſſe. Non gemitus & lachrymæ gravidæ uxoris, ſupplicium ut in æternum ad Indias uſque exilium mutaretur, precantis, non ſupplices Theologorum libelli, non ipſa innocentia, quam moriturus teſtabatur, virum à ſecuri, cui jugulum conſtanti & læto animo ſubjecit, poterant vindicare. Cæterum inter cædes atque

rapinas

rapinas inquietus Cromvellius diutius expectare Imperium non potuit, quod quidem tractabat, ſed nondum ſub nominis aut tituli alicujus ſplendore. Tiberius Principatum quamvis neque occupare confeſtim, neque agere dubitaſſet, ſtatione militum, hoc eſt, vi & ſpecie dominationis adſumpta, diu tamen recuſavit, ut Svetonius ait, impudentiſſimo animo, ſed in venerandis ſingulis & univerſis humanitatis exceſſit modum. Cromvellius, eum, qui verecundiæ fines tranſivit, gnaviter oportere eſſe impudentem cogitavit, & cum recuſare non poſſet, quod nondum offerebatur, manifeſtius id affectare conſtituit, & ita, curia armatis cohortibus circumdata, intravit ad illos, qui Majeſtatem Reip. novæ ſuſtinere credebantur, quibuſque juramento erat obſtrictus; & illa proſequutus fuit veneratione univerſos, ut ſilentium, quod illi olim imperaverant Regi, vultu imponeret irato, & deinde ad ſingulos converſus, illum moechari diceret, alterum ſcortari, tertium furari, alios bibere aut aliis vitiis eſſe obnoxios: & venuſtam hanc orationem concluſit cum mandato ſuo: *exite foras.* Perterriti dicto erant audientes; eruperunt, evaſerunt, exceſſerunt, & clauſit ille januam. Nihil gravius ipſi doluerat, fuiſſe inter illos, cum Principatus commendaretur, qui dicerent, ſi Imperium in unum eſſet conferendum, dignitate ſtemmatis reliquos omnes antecellere Gloceſtriæ Ducem, cui nullum vitium exprobrari poſſet; & ita ex Anglia, ſumptibus modice decretis, dimiſit illum, juſſũ à Matris Fratrumq; abſtinere in æternum cõverſatione, quod præceptum à natura alienum non poſſe obſervari ſciebat. Exprobraverunt quidam Tiberio, *cæteros, quod polliciti ſunt, tarde præſtare, ſed ipſũ quod præſtet, tarde polliceri*: verũ Cromvellius *præſtitit*, quamvis nunquã promiſſionẽ fuiſſet rogatus. Ita audivit ſupplices, exteros quoq;, atq; Legatos, diſpoſuit negocia domi & foras: ſed ut in incertum, atque ambiguum rurſus omnia implicarentur, & ſin abderentur ſenſus, alios Senatores evocavit, quorum conſenſu tanquam populi nomine conſequeretur ſummam rerum. Et hos omnes belli adverſus Belgas continuandi, & leges Eccleſiaſticas & politicas, quas omnes turbaverat, in certum ordinem revocandi conſiliis ita diſtrinxit, ut tandem, periculis aut præmiis procul oſtentatis, certi, quid ille vellet, ipſi ſua quaſi ſpõte & profututo Reip. conſilio conſeſſum ſuum ſolverent, & uni Cromvellio rerum demandarent curam, adjecto novo titulo *Angliæ Scotiæ & Hyberniæ Protectoris.* Imperatores Romani Reges noluerunt vocari, ne in legem adverſus Tarquinios latam impingerent, & ita nomen *Cæſaris* in tituli converterunt dignitatem: Auguſtus nomine *Principis* accepit Rempubl. & Tiberius, cum *Dominus* à quodam appellaretur, denunciavit, ne ſe amplius

contumeliæ

Digitized by Google

contumeliæ cauſſa nominaret. Cromvellius alius vocabuli inventor, ne læderet leges & ſubſcriptionem, qua ſub effigie ſua Carolus ultimus Regum nuncupatus fuerat, & ut vulgus manſuræ quaſi Reip. ſpecie deciperetur, titulum elegit *Protectoris*; quo nomine Deum veneramur, cum oramus, ut nos & alios ab omnibus periculis *protegere* velit. Sed ut decorum obſervaretur, neque exſors eſſet omnium legum, promulgatæ fuerunt quædam, quas, cum vellet, ludibrio habere poſſet, & inter cæteras hæ fuerunt præcipuæ, ut jus belli & pacis foret penes ipſum, imo, eo volente, quam potentiam non habebant Reges, leges conderentur, & nova imponerentur tributa, ut ſingulis trienniis evocaretur aliquod Parlamentum, quod tunc exercere poſſet ſupremam poteſtatem, ſed tamen ut decreta (quod ridiculum eſt, & repugnat adverſus promiſſas Imperii prærogativas) ad ipſum referrentur, ſedecimque ad conſenſum darentur dies, unde in propatulo vel pueris eſſe poſſet, cum dimitterentur *univerſi ſingulos* deinde, ſi obſtitiſſent ſuo Protectori, in ſummo fore periculo. Et ne leges Majeſtatis oblitarentur, novæ producebantur, quibus omnes, qui adverſus hæc decreta dicerent aliquid, aut auderent, morte judicabantur digni, & omnium *Malignantum* (cujus verbi latiſſima erat interpretatio,) bona in Cromvellii fiſcum redigerentur. Leges Majeſtatis cum à Tiberio reductas eſſe commemorat Tacitus, nomen illi apud veteres idem fuiſſe dicit, ſed alia in judicium veniſſe, ſi quis proditione exercitum, aut plebem, ſeditionibus denique, malè geſta Rep. Majeſtatem populi Romani minuiſſet. *Facta arguebantur, dicta erant impunia*: ſed Cromvellii leges innocentia verba plectunt. Exploratores & Delatores ubiq; erant præſto, & multi ab illis, quos amicos ſuos intimos eſſe credebant, fuerunt proditi & accuſati. Ut Titius Sabinus ab illis circumventus fuit, qui deteſtanda fraude inter tectum & laquearia abſtruſi fuerant, ita nobiles & ignobiles in ſuis ædibus aut diverſoriis fuerunt decepti. Et quemadmodum tunc temporis Roma; ita non alias magis anxia & pavida fuit Civitas Londinenſis adverſus proximos congreſſus atque colloquia, ita ut notæ ignotæque aures vitarentur, etiam muta atque inanima, tectum atque parietes circumſpectarentur. Cæterum ut triſtibus Protector læta interponeret, quod Tiberius quoque facere ſæpe conſueverat, pacem cum Fœderato Belgio inijt, non pacis amore, ſed periculorum formidine, quia pro ſpolijs vulnera, cædes, & laceras claſſes abſtulerant Angli in ultimo prœlio, de quibus actum fuiſſet, ſi aliquot horas Trompius fuiſſet ſuperſtes. Convocatum interea fuit Parlamentum, cujus autoritate confirmatum iri Protector novam credebat potentiam, & ita omnem adhibuit curam, ut à ſingulis urbibus aut Provinciis Deputatorum no-

rum nomina ſibi exhiberentur, ex quibus illos, quos à ſe averſos eſſe ſuſpicabatur, expunxit, nunc hoc, nunc aliud, ſæpe quoque ridicula crimina cauſatus. Congregatos tandem ex ſuo arbitrio Senatores, quorum numerus trecentos collegerat, magna cum pompa & regio inſtructus comitatu compellavit, multa de rebus geſtis, Reip. Salute, & legibus, quæ omnia Tiberius in ore habebat, præfatus. Sed cum intimos humani pectoris receſſus inſpicere non poſſet, & dubius animi modo ſperaret, modo timeret, ſubornavit aliquem, qui contraria ſemper cenſendo in cæterorum penetraret abditas mentes. *Ea ſupererat adulandi ſpecies*, Tacito monente, *ut Meſſalla Valerius, cum cenſuiſſet per annos Sacramentum in nomen Tiberii eſſe renovandum, interrogareturque à Tiberio, num, ſe mandante, eam ſententiam prompſiſſet, ſponte dixiſſe reſponderet, neque in iis, quæ ad Remp. pertinerent, conſilio niſi ſuo uſurum, vel cum periculo offenſionis.* Ea ſpecies ſupererat fallendi in Anglia, ut Cromvellii *Meſalla* ſurgeret, & cenſeret non uni Protectori Reip. ſalutem, quam omnes ſuo emiſſent ſanguine, eſſe permittendam, neque viciſſe Populum Anglicanum, ut Cromvellio vinceret, ſed ſibi: & dum interrogaretur, an ſerio cenſeret, reſponderet, pro libertate patriæ ſe agere velle, etiam cum periculo vitæ. Hac libertate dicendi exprompſit multorum arcanas cogitationes, de quibus admonitus Cromvellius quarto conſeſſus die curiam armata circumcinxit manu, & ne *univerſos* coëgiſſe videretur, *ſingulos*, cum intrarent conſtituta hora, in veſtibulo ſubſcribere juſſit Syngraphæ, qua promittebant, nihil ſe adverſus Protectoris nomen, aut autoritatem eſſe cenſuros. Patribus Conſcriptis ſummum Tiberius tribuit honorem: neque tam parvum quidquam, neque tam magnum publici privatique negocii fuit, de quo non ad eos referretur. Protector Angliæ Parlamentum ſuis reliquit conſiliis, quæ in caſſum cadeabnt: & cum rurſus animadverteret, Senatus Conſultum parari, quo ſuæ aliquid detrahi poſſet potentiæ, in curiam advolvit. Modeſtus dicendi Tiberius cum in appellandis Patribus ſingulis & univerſis ſæpe exceſſiſſet modum humanitatis; *non ita dixiſſe*, aiebat aliquando, *me pœnitet: & bonos & æquos & faventes vos habui Dominos*, & *adhuc habeo*. Protector ſuos *Dominos* riſui & turpiſſimo habuit ludibrio, cum diceret, nunquam liberius fuiſſe in Anglia Parlamentum, & adjiceret, *ſe neſciviſſe an vigilaſſent, aut dormiviſſent, an vivi aut mortui eſſent, & ideo veniſſe, ut cœtus illorum diſſolveretur.* Parendum fuit, & dilapſis omnibus, ad cœdes novas atque rapinas conſilia vergebant. Et quia populi conſenſu, quem omnibus artificiis quæſiverat; Imperium ſuum illuſtre facere non poterat, violentiam continuandam eſſe ratus in illa ſcelerata incubuit conſilia, quæ Ptolomæo Ægypti Regi Philoſophus [illegible]it apud Lucanum in hæc verba prolapſus:

Sceptrorum vis tota perit, ſi pendere juſta
Incipit, evertitque arces reſpectus honeſti.

& poſtea

Virtus & ſumma poteſtas
Non coeunt; ſemper metuet, quem ſæva pudebunt.

Nulla præterlabitur hebdomas, quæ non ſuppliciis eſſet funeſta, nullus dies, quo non aliquis duceretur in carcerem, nulla hora, qua non raperetur, nunquã deficiente accuſatores & delatores criminum objiciendorum materia, quæ omnia ſi dicere vellem, ſcribendi exitum neutiquam eſſem inventurus. Tiberio haud ingratum accidiſſe dicitur, turbari res Orientis, ut ea ſpecie Germanicum ſuis legionibus abſtraheret, noviſque provinciis impoſitum dolo ſimul & caſibus objectaret. Protector Cromvellius vellet, (quod olim de populo Romano Caligula optaſſe dicitur) ut totus ille populus Anglicanus & Scoticus, qui priſtinæ libertatis meminit, aut Regii Nominis, unicam haberet cervicem, aut ut omnes cum Pennio & Venables objicere poſſet Hiſpanis & Indis, aut tempeſtatibus & fami. Machiavellus inſtruxit ſuum Principem hac præcipue doctrina, ut populum ſubactum ſemper bello & miſeriis premat, ne is in felici rerum ſtatu de libertate recuperanda cogitet, ſed ſervituti adſueſiat, & ut ita Duces & nobiles viros ſub ſpecie honoris, quos alios tollere non poſſet, aut removeat ab aũla, aut bello conſumat. Non calidiorem Machiavellus diſcipulum, ſi cum Diogenis laterna in toto quæſiviſſet orbe, invenire potuiſſet quam Cromvellium, qui ſolertiſſimè Magiſtri ſui axiomata in praxin cõvertit, & bellum ex bello ſerit, ut populum affligat. Neque aliam ob cauſam reduces Penniũ & Venables in carcerem compegit, eoſque, cum non poſſent aut deſerti, aut proditi convinci exercitus, ab omni cum ignominia dejecit dignitate, quam quia non manſerant in Jamaica, ut cum cæteris bello & inædia perirent. Et quidem non ſolum omnes, quos etiam levi indicio ſuſpectos habet, peſſumdat, ſed ſæpe ſcelerum miniſtros, ut perverti ab aliis nolebat, (quod de Tiberio Tacitus dicit,) ita plerumque ſatiatus, & oblatis in eand m operam recentibus, veteres & prægraves affligit. Quotieſcunque vel ſexcenta ejuſmogi crudelitatis exempla meditando percurro, non poſſũ non impenſe admirari, homines eſſe, qui putant, eum eſſe Religionis Reformatæ Adſertorem atq; Vindicem. Sed hi boni Viri, ſi ex fructibus, ex quibus, ut ipſe Chriſtus ait, bonæ & malæ arbores diſtinguuntur, Cromvellium examinant, neutiquam tam inſignem injuriam, uti ſpero, Religioni facient, ut opprobriũ humani generis in ſanctum illius Nominis album inſcribant. Nullam ille in pectore ſuo fovet, &, ſi quam habet,

Socinianam

Digitized by Google

ſocinianam callide tegit Religionem, quæ dulci ſpe non duraturæ in æternum pœnæ malos demulcet. Quem admodum nulla gens eſt, neq; tam immanis vera, neq; tam barbara, quæ etiamſi ignoret, qualem Deum habendum eſſe deceat, tamen Deum habendum eſſe ſciat: ita nullus eſt tam fœdus Tyrannus, qui non aliquod Religionis nomen profiteretur, & præſertim illius, quam ad imperium ſtabiliendum utilem ſibi eſſe putaret. Hoc Ethnici & Turcæ intelligunt, quos Machiavellus laudat, & quibus ſvadet, ne Religionem mutari patiantur avitam, præſertim ſi populum illius prætextu in obedientia continere poſſint. Sed forſan dicent, expelli Pontificios, & illum eorum eſſe hoſtem, imo intereſſe concionibus, & aſſiduè precari. Sed imitatur Tiberium, qui Ægyptios Judaicosq; ritus compeſcuit, coactis, qui ſuperſtitione utebantur eâ, Religioſas veſtes cum inſtrumento omni comburere, Judæosq;, vel ſimilia ſectantes urbe ſubmovit, & vota pro itu & reditu ſuſcipi paſſus eſt, ſupplicationumq; dies conſtituit, cum ſcelera patrare vellet, aut cum illa eſſent peracta; & cum certus procul ab urbe agere, & omnibus virtutibus indicere bellum, diſcederet in Campaniam, ſpecie dedicandi templa apud Capuam Jovi, apud Nolam Auguſto pietatem ſimulavit. Æſtimant nonnulli Protectoris miſericordiam & liberalitatem, qua in Waldenſes fuit effuſus: Sed, Tyberio quoq; ſupplicante, Senatus conſulta facta, ut civitati Sybyraticæ apud Aſiam, Ægirenſi apud Achajam motu terræ labefactis ſubveniretur: erat illa quippe, teſtante Tacito, *eroganda per honeſta pecuniæ cupiens, quam virtutem diu renuit, cum cæteras exueret.* Sæpe Tyranni liberalitate auram occupant popularem: & Cromvvellij miſericordia eſt Politica, non Chriſtiana, ad oſtentationem, non ad charitatem illam facta, quam Divus Johannes in epiſtola 1. deſcribit, cujus 4. caput his concludit verbis: *Si quis dicit; ego amo Deum & ille odit fratrem, ille eſt mandax*: quippe qui ſuum fratrem *non amat, quem videt, quomodo ille Deum amare poteſt, quem non videt?* Ego ex hoc argumento interrogo, quomodo poteſt Cromvvellius amare Fratres Waldenſes, quos non vidit, neque novit, qui fratres ſuos in Anglia, quos videt, terribili odio habet, eos urit, ſecat, occidit, vendit, & omni ſuppliciorum genere excarnificat? Si quis dixerit hoc *rationem* poſcere *ſtatus*, hunc ego rogo, ut ex Chriſti præceptis, aut dicta epiſtola *illam rationem ſtatus* mihi demonſtret. Cæterum ſi Principem Machiavellicum laudant, qui cum Cæſare Euripidis verſus in ore habet: *Si jus violandum eſt, regnandi gratia violandum eſt: aliis rebus pietatem colas*, tunc ego conceſſero facile, Cromvvellium Principem eſſe egregium & prudentiſſimum. Cæterum Imperij cupiditas ex ferreo illius pectore omnem relegavit miſericordiam & charitatem, qui implacabali odio

odio in Regem ſuum, omnemq; regiam Prolē adeo exarſit, ut libenter illi aqua & igni ubiq; interdiceret, aut, ut Tiberius Auguſti filiam, conſortio hominum frui vetaret, dum nō poteſt occidere. Sunt alij, qui admirantur felices ſucceſſus & detectas conſpirationes: ſed hi facile ſuam ponent admirationem, ſi in ſacris & profanis exempla evolvunt Tyrannorum, quibus pro tempore, permittente Deo, omnia ex voto fluxerunt. Extra Angliam ſuam armis non vicit, ſed graves paſſus fuit jacturas: & Miltonus, qui ab illo tempore, ex quo adverſus Reges ſcripſit, oculorum cæcus factus tunc quoq; animi cœcus fuiſſe videtur, cum ſcripſit Cromvvellium ſuum triumphare. Puduit Cæſarem, & alius civilium bellorum fieri mentionem, & ita non à Pompejo, & alijs, ſed à gentibus externis triumphos reportabant, quarum nomina, & ſigna præferebantur. Inter pompæ ſuæ Triumphalis fercula, neceſſe foret, ut Cromvvellius præferri curaret Regis caput, ſecures, ſed faſcibus expeditas, patibula, & cruces. Et quidem à clamantibus, ſi pro *Cæſare Cromvvel* ponitur, applicari illi poſſent verſus, quos in Tiberium conditos eſſe dicit Suetonius:

Aſper es, immitis, breviter vis omnia dicam?
Diſpeream! ſi te mater amare poteſt.
Aurea mutaſti Saturni ſecula Cæſar,
Incolumi nam te, ferrea ſemper erunt.
Faſtidit vinum, quia jam bibit iſte cruorem,
Tam bibit hunc avide, quam bibit ante merum.

Aut illos, quibus decori ingenij Belgicus Poeta interrogatus, quid de Cromvvellio & Angliæ ſtatu ſentiret, reſpondit:

Doelt jemandt, die daer ſeit, dat daer de Droes en Hel is?
Daer OLI in het VIER en' t KROM en 't moorden VVEL is.

In Sexennio ſuo, quo à Regis morte, aut ſpecie aut titulo rebus Angliæ præfuit, plura parricidia & alia inteſtabilis ſævitiæ ſcelera patravit, quam Tiberius in 23. annis, qui poſtremo in fœdiſſima prorupit dedecora in ſua Caprea, primum bonus & deinde inter bonos & malos mixtus. Verum, ſi deterior, uti nullum eſt dubium, fiet Cromvvellius, Capream in Anglia & Tyrannidis monſtra habebimus. Sed avertat hoc Deus ter Opt. ter Maximus; & faxit, ut ille, quod Parthorum Rex Tiberio ſvadebat, voluntario ſupplicio juſto civium gentiumq; odio ſatisfaciat, & Sereniſſimus Carolus, qui à latronibus ſpoliatus. Sacerdote & Levita prætereuntibus, in Samaritano, ſalva ſua Religione, proximum invenit, in Majorum Thronum reducatur, & Regna ſua poſſideat in pace & tranquillitate.

F I N I S.

Digitized by Google